

დავით კლდიაშვილი

კიტა აბაშიძე

I

„ეს კაცი სწორედ შეეცოდებოდა კაცს, რომ თვით ამბავი სასაცილო არ ყოფილიყო“.

აი, ბ-ნი კლდიაშვილის მოთხრობების მთავარი აზრი და, თუ გნებავთ, აი, მთელი აზრი ჩვენის ცხოვრებისა, ჩვენის ბეჩავის და საცოდავის ცხოვრებისა. სწორედ, საცოდავი ვიქნებოდით ადამიანები, რომ თვით მთელი ჩვენი ცხოვრება სასაცილო არ იყოს. დიად, სასაცილო ვართ ყველანი ჩვენ და თანაც შესაბრაღისნი: სასაცილოა და შესაბრაღისი ყოველივე ჩვენი აზრი, გრძნობა, მისწრაფება, ლტოლვა, კვნესა, ვაება, სიხარული და ბედნიერება. სასაცილოა მით, რომ არა, რაა საუკუნო, დაუსრულებელ უფსკრულთან შედარებით. შესაბრაღისია მით, რომ სიკვდილისა და გახრწნილების ბეჭედი ასვია ყოველივეს. შესაბრაღისია და სასაცილო ისიც, ვინც ამასა გრძნობს და კიდევ ეპრიანება მსოფლიო კომედიაში როლის აღსრულებას. სასაცილოა და შესაბრაღისი ისიც, ვინც ამას ვერა გრძნობს და ბრმა, ყურმოჭრილი აღმასრულებელია ცხოვრების ფარსისა. ბ-ნი კლდიაშვილის მოთხრობები ამგვარის ნაღვლიანის აზრების აღმძვრელია და ამგვარი სევდიანი კილო მისი მწერლობისა დიდად განირჩევა სხვა მის თანამედროვე მწერალთა ნაღვლიანის კილოსაგან. ეგ რბილი, ლმობიერი, ირონიით შეზავებული ნაღველი, პესიმიზმი ბ-ნი კლდიაშვილისა სრულიადაც არ წააგავს მკაცრს, სასტიკს და შეუბრაღებელს პესიმიზმს ბ-ნი შიო არაგვისპირელისას. თუ დავით კლდიაშვილი ერთის ხელით გულს დაგიკოდავს, მეორეს ხელით მალამოს წასცხებს. თუ გულის ამრევ სურათს დაგიხატავთ, თანაც ამ სურათის სასაცილო მხარეს დაგანახებთ, წარმოსადენად მომზადებულ ცრემლს თვალის გუბეში შეაჩერებს და თქვენს ბაგეებზედ გამოიწვევს ღიმილს, რომელიც ბოლოს სიცილად იქცევა. ეს კია, რომ ბ-ნი კლდიაშვილის ნაწერებისაგან გამოწვეული სიცილი ყოველთვის ცრემლ-ნარევია და ცრემლი სიცილის კარებთანა სდგას. ეს გახლავსთ ინგლისელ მწერალთა ირონიული კილო წერისა, ანუ იუმორი. ეს ცრემლით შეზავებული სიცილი და სიცილით გაბრწყინებული ცრემლი სატირაა დიკენსისა და ტეკერისა და სულაც არა ჰგავს აღშფოთებულ და უღმობელ სატირას ფრანგთა მწერლებისას. ეს მეორე ჯოჯოხეთურის ხარხარის მსგავსი სატირაა ვოლტერისა, რომელიც ჩვენში ილია ჭავჭავაძესა აქვს შეთვისებული და მის „კაცია-ადამიანში?!“ სავსებით გამოხატული.

აბა, გადავავალიეროთ დ. კლდიაშვილის საუკეთესო მოთხრობები ეს ეპოპეა გაღატაკებულ და გაკოტრებულ აზნაურობის ცხოვრებისა.

აგერ, ხელმოკლე აზნაური „სოლომან მორბელაძე“, რომელსაც მაჰანკლობა ხელობად გაუხდია, „იმ ოხერი გროშის მოსაპოვებლათ“. კარგად ესმის სოლომანს, რომ ამგვარი წანწალიდან არა გამოდის რა, გარდა დაუსრულებელის ერთმანეთის მოტყუებისა, „მაგრამ რა ჰქნას ღვთისგან დაწყევლილმა ხელმოკლე, უსაშვალო, გაძალღებულმა აზნაურმა?“ იმგვარ პირობებშია აღზრდილი, იმგვარის ტრადიციებითა და ატმოსფერითაა გამოკვეთილი, რომ მუშაობას, ნაყოფიერ შრომას ხელს ვერ მოჰკიდებს და მარტოოდენ და მხოლოდ ასე წანწალით უნდა არჩინოს მშვიერი ოჯახი და თვითაც სიამოვნება და დროს გატარება არ მოიკლოს. სოლომანისთანა აზნაურისათვის ფულის შოვნის ერთადერთი წყარო, ერთადერთი საშუალება ეს მაჰანკლობაა. ყოველი მისი ღვაწლი ამ სფერაში იმით იწყება, თვით მოატყუებს ხოლმე, იმით თავდება, მას მოატყუებენ და იმით დაგვირგვინდება, რომ მისგან მოტყუებული ხვალ-ზეგ კარზედ მოადგება და მიაყენებს ყოველსავე უსიამოვნებას, რომელიც თან სდევს კაცის მოტყუებას.

სოლომან მორბელაძე გაურიგებს ბესარიონ საქარაძის ქალიშვილს ქაიხოსრო ქათამაძის ვაჟს ნიკოს, რომელსაც ის იყო სემინარია დაემთავრებია და სამღვდელოდ იყო გამზადებული. როგორც ჩვეულებადაა, ქალისათვის მზითვეი უნდა მიეცათ და მორიგებულები იყვნენ. ბესარიონს ქაიხოსროსათვის ხელში უნდა მიეცა ორმოცი თუმანი, ხოლო ოცი თუმნის თამასუქი და ოცი თუმნის ბარგი (თამასუქს, რასაკვირველია, იმ იმედით აძლევდა, რომ, ჩვეულებისამებრ, მერე კაპეიკიც აღარ გადაეხადა). საქმე გაჩაბებული იყო, რომ ბესარიონმა უეცრად უარი განაცხადა: აღარაფრისათვის აღარ დასთანხმდა ნაღდად ოცდაათის თუმნის მეტის გაღებას. ქაიხოსრო სასიძოს მამა მეტად გადაჟინებული კაცი იყო და არაფრისთვის არ დასთანხმდებოდა ამგვარად პირობის შეცვლას. ამიტომ სოლომანმა ბევრის ფიქრისა და თავისტეხის შემდეგ, თვით ბესარიონის დახმარებით, შემდეგი, ასე ვსთქვათ, „ხრიკი“ გამოიგონა. მარტო სასიძოს გაუმჟღავნა ეს ამბავი. ქორწილის დღე დანიშნეს. მაყრიონი და სასიძო მოვიდა. ქაიხოსრომ ფულების ჩაბარება მოითხოვა, მაგრამ დაპირებულის მაგიერ ოცდაათი თუმანი მოუტანეს. ამან ძალიან გააბრაზა ქაიხოსრო, მაგრამ ზოგი შვილის მუდარებამ, ზოგი ერთის დარბაისელის აზნაურის ვედრებამ გული მოუღბო და თანხმობა განაცხადა, შვილს ჯვარი დაეწერა. სასაცილო და თან შესაბრალის მდგომარეობაში მარტო სოლომანი ჩავარდა. ოცნების მთელი კოშკები ჰქონდა აშენებული სამაჰანკლოზე: ცოლს გულს უკეთებდა, „იმისთანა ტკიცინა წითელ-წითელ თუმნიანებს მოგიტან, თვალები აგიბრჭყვიალოსო“ და ბოლოს კი ექვსისა და ათის თუმნის მაგიერ „ექვსი მანეთი და ორი აბაზი მიიღო და ერთი ხარის ტყავი“. ეს ექვსი მანეთიც სასიძომ მისცა და ისე, რომ ქისაც კი

დაიბერტყა, თორემ ბესარიონმაცა და ქაიხოსრომაც საწყალი სოლომანი პირში ჩალაგამოვლებული გაისტუმრეს.

აჰა, მთელი არაკი მოთხრობისა, თითქმის ყოველდღიური, ჩვეულებრივი ამბავი დაწვრილმანებულის ცხოვრების ერთი კუნჭულის ნაფლეთი. მაგრამ, აბა, დაუკვირდით, ჩაიხედეთ მის სიღრმეში და ნახავთ, რამდენი ტრაგიზმი, ტანჯვა-ვაებაა შიგ ჩაქსოვილი. სოლომანის ცუდად თრევა და წანწალი, უნაყოფოდ შრომა, სრულიად გამოსაღებარი, დაუსრულებელი ტყუილები „წყეულის გროშის“ გულისათვის, მისი გაცრუებული, დამსხვრეული იმედები სულყველაფერი ეს მთელი დრამაა ხელმოკლე კაცის ცხოვრების ნიადაგზედ აღმოცენებული. ხოლო, ცოტა რომ განვასაზოგადოთ ეს მოვლენა, თვით უდიდებულესის კაცის ცხოვრებაც ასეა. რამოდენი შრომა და ჯაფა სჭირდება ხოლმე ადამიანს, რამოდენი, ეგრეთ წოდებული „კომპრომისი“, დათმობა თავისი ზნეობრივის და საზოგადოებრივის რწმენისა, რომ იდეალს მიაღწიოს, აღნიშნული მიზანი განახორციელოს და ბოლოს კი იდეალიც განუხორციელებელი რჩება და გული მწარე ნაღველით ევსება, რომ მრავალი უსიამოვნება და ურიგობა შეხვდა სრულიად უსარგებლოდა და უნაყოფოდ.

ეხლა დაუკვირდით, რა ცოცხლად არის აღწერილი ამ მოთხრობის საგნად აღებული ერთი მომენტი, ერთი ნაგლეჯი, ნაწილი ცხოვრებისა. მწერალს ეს მომენტი მეტისმეტად კარგად შეუსწავლია, ყოველის მხრით გაუთვალისწინებია, გაუზომავს და აუწონია და ამიტომ თვით ისეთი ადგილები, რომელნიც ჩვეულებრივ მწერალს უყურადღებოდ გამორჩებოდა, მკაფიოდა აქვს გამოხატული. აიღეთ, თუგინდ სოლომანისაგან მისი მოვალე პლატონის დაუსრულებელი პატიჟი, იმ რწმუნებით კი, რომ „ერთი-ორი შეპატიჟებით არ დარჩებოდა“; გინდ ამ გაიძვერა მაჰანკალის ბაასი ბესარიონთან (სასძლოს მამასთან), მისი გულდაწყვეტილი წასვლა და მერე ბესარიონის უკან დადევნება; აიღეთ მთლად მთელის ქორწილის აღწერილობა, სოლომანის გაბიაბრუება და „მოღორება“ ორივე დაქორწილებულთა მამებისაგან; საბრალო ახალ კურს დამთავრებულ სემინარისტის უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდნა და მისგან სოლომანის შეწყნარება. ერთი სიტყვით, მთელი მოთხრობა ისეთი დრამატულის კომიზმით არის სავსე, მზადა ხართ ცრემლები დააფრქვიოთ, რომ „თვით ამბავი სასაცილო არ იყოს“.

რა მშვენივრად არის დასურათებული საბრალო სოლომანის სულის მდგომარეობა მის მოქცევაში მის განუყრელ ჯოვთან. როცა ბესარიონმა პირობა შეუცვალა და მისთვის ცხადი შეიქნა, რომ სამაშვალო ხელიდან ეცლებოდა, „მწუხარე, გულნატკენი, და გულ-ამღვრეული სოლომანი მიაჩაქჩაქებდა აღმართ-დაღმართებში თავის ჯორს და წამდაუწუმ დეზებს სცემდა საწყალს პირუტყვს, რომელსაც სრულიად ვერ გაეგო, რა დაეშავებინა ასეთი თავის

პატრონისათვის. სოლომანი დღემდე კარგად ეპყრობოდა ჯორს, დღეს კი ტყვილა-უბრალოდ ემდენი ცემა-ტყეპა მიაყენა. გაკვირვებული, თან შეშინებული და დამფრთხალი ჯორი მირბოდა და მისდა უნებურად, ხან კოლბოხებს წაჰკრავდა ფეხს, ხან ქვას, წაიფორხილებდა ამის გამო და, რასაკვირველია, ახლა ამიტომ აგინებდა და ლანძღავდა პატრონი”. როცა სოლომანმა ნიკოსთან (სასიმოსთან) მამის მოტყუების საქმე გაჩარხა და ამგვარად მისი მაჰანკლობა დაგვირგვინებულად მიაჩნდა, „გამარჯვებული მაშვალი ახლა მხიარულად მიაჩაქჩაქებდა სადამოზე ჯორს თავის სახლისკენ და ერთხელაც არ უთქვამს წყრომის სიტყვა თავის დაუღალავის ამხანაგისათვის”. ხოლო, როცა მისი ხელობის საქმე ჩვეულებრივად გათავდა და მისგან მოტყუებულთ მერმე თვით იგი ყინულზედ გააცურეს, სასოწარკვეთილმა, საბრალო მაჰანკალმა ღვთის გმობაც დაიწყო და თანაც „მისი გული სიბრალულით აივსო ყოველ ღვთის გაჩენილად და ჩაგრულისადმი; ამათ რიცხვში, რასაკვირველია, თავის ჯორისადმიცა, რომელიც (ე. ი. ჯორი) თუმცა ბევრს ვერაფერს სიამოვნებას ხედავდა თავის ღარიბის პატრონის ხელში, მაგრამ მაინც ყოველთვის მისი მორჩილი, ერთგული მოსამსახურე, ხანდახან ამხანაგიც იყო და რომელიც აგერ ახლაც თავდაუზოგველად მიაქროლებდა სახლისაკენ თავის ნაღვლიანს, შავ-უკუღმა ფიქრებში წასულს ბატონსა”. ერთის სიტყვით, ყოველი სიხარული და ყოველივე მწუხარება საწყალის ჯორის ზურგსა ხდებოდა და ეს ჯორი ჩვენთვის, მკითხველთა და გარეშე მაყურებელთათვის, იმ თერმომეტრის როლსა თამაშობს, რომელიც სოლომანის სულიერის სიციხის რაოდენობას გვაჩვენებს ხოლმე.

დიდის ხელოვნებით არის აღწერილი, სწორედ გითხრათ, ეს დაუბოლოებელი ერთმანეთის მოტყუება, ისე კი, რომ მომტყუებელიც და მოსატყუებელიც კარგადაა გრძნობს თავიანთის სიტყვების სიყალბეს, რომელიც შეუმჩნეველი არც ერთ მხარეს არა რჩება. კარგად იცოდა სოლომანმა, რომ თუ არ წინდაწინ, საქმის გათავების შემდეგ ბესარიონი ერთს გროშსაც არ მისცემდა და ტყვილა-უსაფუძვლოდ ინანიებს, რად ვენდო. კარგად იცოდა თავიდგანვე, რომ ბესარიონის ნდობა არ შეიძლებოდა, მაგრამ რა ექნა? არ ენდობოდა და საქმე ჩაიშლებოდა და საქმის გაჩარხვისაგან იქნება ერთი ბეწო რამე მაინც ეშოვა. ეს „სიკვდილს მერე სინანული” და „ბოლოს თითზედა კბენანიც” ხომ ისე, თავის მოსატყუებელ წამლად არის ნახმარი.

გადაიკითხეთ ეს სიტყვები, რომელიც უდიდესის კომედიის ფინალია და ნახავთ, რა ტრაგედიაა შიგა: „მოიტანე, ბატონო, მაგ მაინც მოიტანე... ემუდარება ფულის მოცემას სოლომანი ახალ ჯვარდაწერილ სემინარისტს, თვარა მაგიც დაკარგული შეიქნება ჩემთვის. გასაროზგავი ვარ, ამნაირ კაცებთან რომ შევები, მარა გვიანდაა, მე კი ჩემი დამემართა, მარა ღმერთი მოწყალეა, ერთ დღეს იქნება ჩვენსკენაც გადმოიხედავს მზე... ჰმ, პატიოსან სიტყვას ვენდე! მშიერ კაცს სადა აქვს ღონე, თავის პატიოსან სიტყვას გაჰყვეს... მე სულელმა ეს რავა

ვერ ვიფიქრე! ამ დაწყევლილ ხელობაში მაინც რა არ შეგემთხვევა, რა?! მოვუშვა ხელი? წაწალსა და ათას უსიამოვნებას გადარჩები კაცი, მარა ეს ოხერი გროში რომ გჭირდება, სად უნდა იშოვო? რითი უნდა იშოვო?” გამწარებით ამბობდა სოლომანი.

რა შესაცოდებელ მდგომარეობაში იყო ეს საწყალი, გროშისათვის თავის დამცირების გადამტანელი და ყოველ ჟამს მოტყუებული მაჭანკალი, „როცა თვალწინ მისი მოვალე პლატონის სახე წარმოუდგებოდა, ანდა ცოლი გაახსენდებოდა... რარიგად იქადოდა ამ უკანასკნელთან, თუმნიანებს მოგიტანო და ახლა რას მიუტანს? ვაი, სირცხვილო! მხოლოდ ექვს მანეთს და ერთს ხარის ტყავს; ჰმ, ხარის ტყავი; რა საგანძურია?! სირცხვილს კიდევ გადარჩება, მარა პლატონის ვალის გასასტუმრებელი სადაა, სად? სად იშოვოს ეს ოხერტიალი?” შესაბრალისია და თან სასაცილოც მისი მდგომარეობა, შესაბრალისია იმიტომ, რომ გაჭირვება მოაკიდებინებს ხელს ასეთ უკადრისს ხელობას. „წყეული გროში” საჭიროა თვით მიუცილებელის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად და ამ „გროშის” მოსაპოვებლად კი ერთადერთი საშუალება მიუგნია: მაჭანკლობა. რა თქმა უნდა, არასასიამოვნო ხელობაა ეს ხელობა, ძალიან უიმედო სახსარიც არის, მაგრამ რა ჰქნას საბრალომ? ეს ერთი იმ უმრავლესთაგანია, რომელიც ბუნებისა და ცხოვრების გარდუვალ კანონების ყურმოჭრილი ყმა გამხდარა. სულის ძალა განგებას მისთვის არ მიუნიჭებია, ხოლო მისის გონების გავარჯიშების შესახებ თავი არ უმტკრევია არც მშობლებსა და არც საზოგადოებასა, რათა უფრო მჭრელის იარაღით აღჭურვილი გამოსულიყო ცხოვრებისათვის ბრძოლის ველზედ საომრად. აი, ამიტომაც ხელი მიჰყო ასეთს უმადურსა და უსარგებლო საშუალებასა, რომელიც მის კაცობრიულ ღირსებას ამცირებს. განა თვით ვერა გრძნობს თავისი ხელობისა და ცხოვრების სიბეჩავესა, უბადრუკობასა და უმსგავსოებასა? „ღმერთმა დასწყევლოს ამნაირი გამაღლებული ცხოვრებაც!.. დასწყევლა ღმერთმა ხელმოკლე აზნაურის უსაშვალო, გამაღლებული ცხოვრება! რითი გამოაქვთ თავი, მეტი გზა რომ აღარა აქვთ? ტყუილი, ტყუილი ყოველ ნაბიჯზედ ტყუილი, და უპირულობა. რა გამოვიდა ორი თვის ჩემი წაწალიდან; მოვატყუეთ, მომატყუეს და ერთი მოტყუებული ხვალ ან ზეგ კარზედ მომადგება კიდევ! საშველი თუ მაინც მოგვეცემა როდისმე, რომ კაცური ცხოვრება გვეღირსოს”. რა კარგად გაუგია ავტორს ამგვარ ბედკრულთა მდგომარეობა, რა ღრმად ჩაუხედავს მათ გულში და რა ნათლად გვიჩვენებს ტანჯვით სავსე სასაცილო არსებას!

ავტორი სასაცილო მდგომარეობაში აყენებს თავის გმირებს, მაგრამ თანაც ებრალება იგინი. ებრალება იმიტომ, რომ სასაცილონი არიან. ეს სიბრალოული გამოხატულის ცხოვრებისადმი, რომლითაც გამსჭვალულია მთელი მოთხრობა, ღრმად გაფიქრებთ, ღრმა გრძნობებს იწვევს თქვენში. ბ-ნი კლდიაშვილი, რასაკვირველია, კარგად ხედავს ამ ცხოვრების სასაცილო მხარეებს, ნათლად გვიჩვენებს ამგვარის ცხოვრების უნაყოფოებასა და უმნიშვნელობასა და საკმაოდ გვაზიზღებს ასეთს პირუტყვულს ცხოვრებას. მაგრამ თანაც მისი გული

„სიბრალულით სავსეა, ყოველ ღვთის განჩენილ და დაჩაგრულისადმი“, ბედისაგან მოძულეებულ ყოველ ადამიანისადმი. აი, ამ სიბრალულს გვინერგავს ავტორი გულში და გვაგრძნობინებს კიდევაც, რომ მოვალეობაა ყოველივე შეგნებულის ადამიანისა, ამგვარ გაცუდებულ ცხოვრების წარმომშობელ მიზეზებს შეებრძოლოს, მათ მოსპობას ეცადოს.

II

ეხლა გავიხსენოთ გადარიბებულის აზნაურიშვილის, პლატონ სამანიშვილის დარდი და ვარაძი იმის გამო, რომ ახლად დაქვრივებული მამამისი ცოლის შერთვას აპირებს და ამით უმზადებს მის ცოლსა და შვილს და მთელ ოჯახს, ისედაც ღარიბის ლუკმის შემცირებასა. პლატონი, რაკი ბეკინას გაჯიუტებას ვეღარას მოუხერხებს, საქმეს სხვარიგად შემოუვლის და ისეთ საცოლის ძებნას შეუდგება, რომელიც „ორი ნაქმარები იყოს და არც ერთისაგან შვილი არ მიცემოდეს“. ამ სურვილს, როგორც იქნება, მიაღწევს პლატონი, მაგრამ განგება თურმე სხვარიგად სჯიდა და „ორ ნაქმარები“ ბეკინას ხელში დაორსულდა. ერთადერთი უკანასკნელი იმედი კიდევ ის დარჩენოდა მთელ ოჯახს, იქნება დედინაცვალს, „გოგო“ ჰყოლოდა, მაგრამ ამაშიაც უმუხტოა ბედმა პლატონს და დედინაცვალს შეეძინათ ვაჟი, რომელმაც საცხოვრებელი შუაზედ უნდა გაუყოს პლატონ სამანიშვილს.

აბა, ჩაუკვირდით და ნახავთ, რომ ეს ამბავიც სასაცილოა და სატირალიც. სასაცილოა, რომ კაცი, ეს „გვირგვინი“ ბუნებისა, დაწვრილმანებულა და დაბეჩავებულა, მთელ ტრაგედიად გარდაქცევია მამის ცოლის შერთვა და ამით მოსალოდნელი მამულის გაყოფა. ჩვენი წარმოდგენა კაცის შესახებ, მის დანიშნულებისა, მის აზრისა და გრძნობის შესახებ, სრულიადაც ვერ შეურიგდება და ვერ მიიღებს სევდა-ვაებას, რომელიც ამგვარ უზადრუკსა და სასაცილო ნიადაგზედაა აღმოცენებული და მთელ ტანჯვა-წამებად გარდაქცეული. მაგრამ, რაკი ავტორი ამ უფერულს ცხოვრებაში შეგვიტყუებს, რაკი ერთს წუთს მიგვაფიქვინებს ჩვენს წარმოდგენას ადამიანის შესახებ, გვეცოდება და გვებრალება ეს გაჭირვებული, გადატაკებული „აზნოუშვილი“, რომელსაც ლუკმის მოსალოდნელი შემცირება პირუტყვადაც კი გარდააქცევს. გვებრალება ეს საცოდავი არსება და თითქმის კანონიერად მიგვაჩნია მისი საყვედურები მამის მიმართ, მისი სურვილი და ძებნა „ორ ნაქმარების“ ქალისა; მისი გაჭირვება, მისი კომპრომისები, მისი იმედისა და ოცნების გაცრუება, მისი სასოწარკვეთილება და უსასოება როგორღაც ჩვენთვის თანდათან გასაგები ხდება; რაღაც ნათესაურ კავშირსა ვგრძნობთ ამ უბედურ და ბეჩავ კაცუნასთან. მისი დარდი და სევდა თანდათან ჩვენ გულსა ხვდება და ჩვენში თანაგრძნობას აღძრავს. რამდენად უფრო და უფრო ვეცნობით ამ ცხოვრებას, იმდენად უფრო და უფრო სიმშვიდე და მორჩილება

ავსებს ჩვენს არსებას და თანდათან ჩვენში ფესვებს იდგამს მწარე ეჭვი კაცის დიადობის შესახებ.

ყოველის კაცის აზრი და გრძნობა, რაც უნდა დიდი იყოს იგი, ეგრევე უზადრუკი გამოჩნდება, თუ შეადარებ ცხოვრების მწვავე მხარეს, სიცოცხლის უცნაურის დასასრულის გამოურკვევლობასა და მიუწდომელობას. ყოველი ადამიანი ეგრე სასაცილო და საბრალო ხდება, თუკი მისი ოცნების ზრდასა და დაქვეითებას გავითვალისწინებთ. ყოველის ადამიანის დიადი სურვილები ეგრე დაექანება ხოლმე უფსკრულისაკენ, როგორც პლატონა სამანიშვილის წვრილმანი ნატვრა. ისტორია და ცხოვრება, ბუნება და მათის სასტიკის კანონების უღმრთელობა თანდათან ფრთებსა ჰკვეცავს ჩვენს გიჟურს, აღტაცებულს უსაზღვრო ლტოლვილებასა და სურვილებს და ცდილობს ამ სურვილების შეზღუდვასა და შებოჭვას, მათ კალაპოტში ჩაყენებას. ნიადაგ იმის ცდაში ვართ, ჩვენი მიუწდომელი ოცნება განვახორციელოთ, ხორცი შევასხათ მას და ამ მოსაზრებით თანდათან შევამცირებთ ხოლმე, უფრო და უფრო ვიწრო ფარგალში ვამწყვდევთ, მაგრამ ყოველივე ცდა ამაოა. გონებაგამოურკვეველი, ფატალური ბედი, განუსაზღვრელი კანონი ცხოვრებისა თავის დიადს და ბრწყინვალე მსვლელობას შეუდრეკელად ასრულებს და ფეხქვეშ სთელავს ყოველსავე ჩვენს მოსაზრებას, ყოველსავე ჩვენს დიპლომატიურ ოინებს და კომპრომისებს. პლატონა სამანიშვილი და ნაპოლეონი ორივე „მორჩილი ჭიაა“, მიუწდომელისა და აბსოლუტურის განგებისათვის. ნაპოლეონის სურვილი საცისქვეშეთო იმპერიის შექმნისა ისეთსავე უბედურად გათავდა, ისეთსავე სასაცილო ოცნებად შეიქმნა, როგორც პლატონას სურვილი მამულის განუყოფლად შენარჩუნებისა. პირველ შემთხვევაში ისტორიის მსვლელობის იარაღად ვიღაც უმნიშვნელო გენერალი შეიქნა, რომელიც კაცობრიობამ გენიოსად მონათლა; მეორეში კი ცხოვრების კანონების აღმასრულებლად შეიქნა ვიღაც საწყალი, გულჩვილი და მორჩილებით აღსავსე „ორნაქმარები“ – მეორე ცოლი ბეკინასი.

ამგვარი ფიქრები აგეშლებათ ბ-ნი კლდიაშვილის მოხსენებულის მოთხრობის კითხვის დროს და გასაცინებლად მომზადებული თქვენი პირისსახე სამგლოვიარო გამომეტყველებას ღებულობს და მზადა ხარო, მწარე ცრემლები დაღვაროთ, თუ ამ დროს არ გაგახსენდათ პლატონა და მისი „გახრეკილი“, ზურგგადატყაული ბედაური და მათი მოგზაურობა. ხოლო, თუკი ეს გაგახსენდათ, ისევ ღიმილი მოგერევათ, წიგნს დახურავთ და იტყვიან: „სწორედ შეეცოდებოდა კაცს ეს ადამიანი, რომ თვით ამბავი სასაცილო არ ყოფილიყო“.

მართალია, კაცის ოცნება ცხოვრებისაგან თითქმის უმეტეს ნაწილად შემუსვრილი რჩება, მაგრამ კაცი სიმხნევეს მაინც არა ჰკარგავს. ერთი იმედი გაუცრუდება, სხვა ახალი იმედი დაებადება, ერთ რამეში განიცდის სასოწარკვეთილებას, სხვა რამეში სასოება ფრთას შეისხამს. კაცის რთულისა და მრავალფერის ცხოვრების ნიშანდობლივი თვისება სწორედ ის არის, რომ მისი იმედი, ოცნება და სასოება ჰქრება და თანდათან ახალი ჩნდება. მთელი მისი ცხოვრება ბრძოლაა დაუსრულებელი საწადელ ოცნების მისაღწევად და თანვე დაუბოლოებელი დამარცხება ამ ბრძოლაში, რადგან, რამდენსაც ახლო მივა სალტოლველ საგანთან, იმდენად ეს საგანი მისგან შორს გაიწევის. ადამიანის ცხოვრების მხატვრული გამომსახველი სიზიფის მითია. საბრალო სიზიფი დიდს ლოდს დღესაც კი მიაგორებს მაღალის მთის წვერისაკენ, მაგრამ მიაღწევს თუ არა, ქვა ხელიდან გაუსხლტება და ქვეითკენ დაექანება.

ადამიანის მშვენიერება, მისი სულის სიმაღლე კი იმაში გამოიხატება, რომ თუმცა ბრძოლა და მოღვაწეობა მისი ხშირად უნაყოფოდ თავდება, მაინც თავს არ იხრის ხოლმე უღმრთეობის ცხოვრების კანონის წინაშე და მედგრად, შეუპოვრად, მხნედ განაგრძობს ბრძოლას და წინ მიდის. მართალია, იქნება დიდს არას გამოელოდეს, ხოლო ის მაინც დღევანდელს მდგომარეობას ვერ შერიგებია და, რაგინდ კარგი იყოს ეს მდგომარეობა, უკეთესი უნდა, საუკეთესო მომავლისკენ ისწრაფვის. მისი სული და გული, მისი აზრი და გრძნობა გაუმაძღარია. ცხოვრების საუკეთესო ელემენტად, ცხოვრების ცოცხალ წევრად უნდა ჩავთვალოთ, ვინც დაუდგრომელის ხასიათისაა, რომელსაც ეხლანდებლობა მოსწყენია და მობეზრებია და უმჯობესს ეტანება. ცხოვრებას ამოძრავებს „აღშფოთებული მეომარი მონა“ და არა ტახტზედ მოსასვენებლად და დასაძინებლად გაგორებული უფალი. „გული კაცისა კრულია, ხარბი და გაუძღომელი“. დიად, „გაუძღომელი“, რადგან მისი გული სამარადისო უკმაყოფილებითაა სავსე. ის ადამიანი, რომლის გულიც დაწყნარებულია და დამშვიდებული, მკვდარია, სიცოცხლეს მოკლებული, იგი აღარ მოძრაობს და მოძრაობა ხომ სიცოცხლის მომასწავებელია. ცხოვრებასა და სიცოცხლეს ისა ჰქმნის, ვინც ცოტად თუ ბევრად უკეთესს იძიებს. ვერცერთს მომქმედ ადამიანს დღევანდებლობა ვერ დააკმაყოფილებს. მდიდარი უსაზღვრო სიმდიდრის შეძენასა სცდილობს. ამა თუ იმ სახელმწიფო წესწყობილების გულწრფელი დამცველიც კი სცდილობს, საუკეთესო გზაზედ დააყენოს იგი, რათა გახრწნილება არ მოუახლოვოს; თვით უბედნიერეს მიჯნურს კიდევ მეტი უნდა და დაუსრულებელს, საუკუნო სიყვარულსა და შეერთებას ელამუნება; თვით ღმერთად მიჩნეული მეგობარი არ კმაყოფილდება ამგვარის გაღმერთებით და კიდევ მეტს მოითხოვს; მხნე მეომარს მთელის ცისქვეშეთის დაპყრობა ჰსურს, ნიჭით მოსილს ხელოვანს არ აკმაყოფილებს ერთხმივი თაყვანისცემა ერისა, მთელის კაცობრიობისა. მას ისა სწადიან, ვარსკვლავები ყურს უგდებდნენ მის გალობას, ხეები და ყვავილები მისის სიმღერით ერთობოდნენ და ბუღბუღი, ეს „აშკით მეფე“, მის სიტყვებში თანაგრძნობას ხედვიდეს.

და აი, ეხლა გადავთვალთ „ქამუშადის გაჭირვება.“ ეს თავისებური სურათი ადამიანის კუდაბზიკობის-ამაყოფისა, მისი გაუმადლობისა და დაუსრულებელის ბრძოლისა ცხოვრების გაუმჯობესობისათვის.

არ მოგაგონდებათ ეკვირინე მისი მედიდურებით, დიდის გვარის ჩამომავლობით, კვებნა-ქებით? არ მოგაგონდებათ მისი წვრილმანი, შელახული თავმოყვარეობა იმის გამო, რომ მის შვილს ქველიძემ ქალი არ მიათხოვა; იმისი გულუბრყვილო ცბიერება და სხვადასხვა ხერხიანობა რძლის მოსატყუებლად, რათა დაარწმუნოს, რომ მის შვილს ოტიას დიდი მამული აქვს; დაუსრულებელი მისი ოცნება და იმედი მისი, რომ მის შვილს ყველაფერს „ღმერთი მისცემს, ღმერთი მისცემს“; გაიხსენეთ ოტიაც, ქველიძეებისაგან დაჩაგრული, „რომელიც ძლიერ ნაღვლობდა თავის შერცხვენას და მუდამ იმის ფიქრში იყო, რომ რაიმენაირად, ღვთის შეწევნით, მათ ჯიბრზე ისეთი ქალი მოეყვანა, რომ სარდიონის ქალს სჯობნებოდა“. ოტიამ კიდეც მიაღწია თავის საწადელს და ბეგლარ ჭინჭარაძის და სონია შეირთო გაქნილის სოფლის „აბლაკატის“ პორფირ ბიაშვილის შემწეობით. ქორწილიც კარგი გადაიხადა ოტიამ, სტუმრებიც კმაყოფილნი დარჩნენ, მაგრამ ის დღე, როცა ეს ქალი შეირთო, მისი ტანჯვა-ვაების დასაწყისად გარდაიქცა.

ოტია გაღატაკებულის „შემოდგომის აზნოურიშვილი“ გახლდათ. ეს იმ აზნაურთაგანი გახლდათ, რომელთაც ეკალაც კი სანატრელად გახდომიათ: „ვაი, ნეტავი თელი წელიწადი კი არა, ნახევარ წელიწადს მქონდეს ის დალოცვილი საჭმელად, გამოუღვლად, ამბობს ეკალას გამო ერთი მათგანი, ცუდი კაცი ვიყვე, თუ სხვა რამე ვინატრო კიდეც! რას მეუბნები?! ამ დროებში ოქროს ფასი დაედვა მას ყველასაგან, აზნაურისაგან და გლეხისაგანაც... მალე თავადების სანატრელიც გახდეს მგონია!“

მთელ ტრაგიზმს, მთელ საცოდავობას, სიღარიბესა და სიღატაკეს ამ „შემოდგომის აზნოურიშვილობისას“ თქვენ დაინახავთ ერთი სცენიდან, საიდანაც შეიტყობთ, რომ ძალი გაზდარა მთელის ოჯახის მარჩენელი და პატრონი: „უბრალო შავი ნაგაზია, ამბობს ერთი ამ აზნაურთაგანი, მარა ყოველ ჩემს კეთილს და ჩემისთანა ხელმოკლე კაცს ღმერთმა მისცეს იმისთანა შემბრალე და თანამგრძნობი. ერთობ რამე სულიერია. დილას, ბატონო, რომ ადგება, კაი დაკვირვებული ადამიანივით შემოირბენს სახლის ყოველ კუთხეს. ერთი წაქცეული სამზარეულო მაქვს, იქაც მისუნავს-მოსუნავს და, თუ შეხედა, რომ სახლში არაფერი არის გასაკეთებელი, ერთი გავარდება, გავარდება ეზოდან, შემოირბენს მეზობლებს, სად კეციდან ჭადს ააგლეჯს, გამოიტანს და მოარბენიებს, სად ქათამს ფრთას წააგლეჯს და მოაწანწალებს, სად კვერცხს გამოწაბავს, ხანდახან ჩადებულსაც არ დამიწუნებენო, გარდასწყვეტს და აგერ რომ გვგონია დღეს უსადილოდ ვრჩებით, გარდაწყვეტილი გვაქვს, ეს

ღვთისწიერი სულდგმული ხელახლად ამივსებს ცალიერ სუფრას ათასწიერი საქმელებით...
თითქოს მეზობლებისაგან ხონჩები მომსვლოდესო”

ამაზედ მეტი უკიდურესობა იქნება? ოჯახი რჩება ძაღლის მოტაცებულით და ამით ოჯახის
თავი კიდევაც ამაყობს.

ჰოდა, ოტია სწორედ ამ გაკოტრებულ კეთილშობილთა ჯგუფს ეკუთვნის. მისი მდგომარეობა
გაჭირვებული იყო და, რაკი ცოლშვილს მოეკიდა, გაჭირვებამ იმატა. ამ სიღატაკემა და
სიღარიბემ იმთავითვე მიიპყრო ქალაქელის ქალის სონიას ყურადღება და ამ საბრალო
ქალისათვის დაუსრულებელის სევდის წყაროდ გარდაიქცა. „ამგვარი სურათებისა და
ამბების ყურება სონიას ახლა თავის თავზე უფრო ძალაუწებურად უკვირებდა, თავის
მდგომარეობაზე ანიშნებდა, ყველასაგან და ყოველ მხრიდან მხოლოდ გაჭირვებულ და
შევიწროებულ ცხოვრებაზედ ჩივილი რომ ესმოდა, იგიც შიშში ჩავარდა, ვაი, თუ მეც
ამათთანავე და ამათგვარსავე მდგომარეობაშივე ვიყო და მხოლოდ ვერ ვამჩნევდეთ. ეს შიში
მით უფრო იპყრობდა, რომ, რასაც ჯერ ხედავდა ამ ახალ ოჯახში, საიმედოს არაფერს
უქადიდა მომავლისათვის, ვერაფერს ბედნიერებას იგემებდა მასზე მოიმედეთ დამყარებული
ადამიანი... ყმაწვილ ქალს აუტანელი მოუსვენრობა და გულისწუხილი ერეოდა და
ერთიმეორეზე უფრო უნუგეშო სურათები თვალწინ ეხატებოდა”.

ამ შიშმა გაჭირვების წინაშე, ამ გაღატაკებულმა მდგომარეობამ საერთო ფიქრი და მწუხარება
დაჰბადა ოჯახის ყველა წევრში.

„ამჟერა იყო, რომ ამ კაცის (ოტიას) გულში რაღაც ხდებოდა, რომ მასში აღმრული იყო რაღაც
ახალი აზრი... ოტია წინანდებურად ვეღარ ჰგრძნობდა თავის თავს, წინანდებურად
მოსვენებით აღარ იყო, თუმცა ამისი შემჩნევა მასში არც ისე ადვილი იყო. და ეს მაწუხებელი
ფიქრი იყო სწორედ ის ხელმოკლეობა და გაჭირვებაში ცხოვრება, რომელიც ახლა ამ ქალის
ცოლად მოყვანის შემდეგ უფრო თვალსაჩინო ხდებოდა მისთვის დღითი დღე და რაც
ათასგვარ ფიქრებს ახვევდა თავზედ და აქამდისინ უცნობელ დარდებს ჰგვრიდა. მისმა
სინიდასიერობამ რომ დააკვირვა ცოლის მდგომარეობაზე მის ოჯახში, მის ოჯახის ამბავი
სულ სხვანაირად მოაჩვენა, დაანახვა და თითქო ბრმადყოფილს თვალები აეხილა... ამ
თვალთა ახილვას... ეკვირინესი არ იყოს, ვინ იცის, სად არ მიყავდა იგი და რა აზრებს არ
უერთდებოდა, რომ გზა ეპოვნა თავის ხელმოკლეობის და გაჭირვებული ცხოვრების, სულ
თუ არა, ცოტათი მაინც გამოსაბრუნებელად”.

ამგვარად, ჩვენი ოტია ქამუშაძეც ცხოვრებით უკმაყოფილოთა რიცხვში ჩაეწერება და დიდს ენერგიას იჩენს დღეინდელის მისის ცხოვრების ზურგის შესაქცევად: სოფელს დასტოვებს და ქალაქს მიაშურებს, რადგან „სოფელში აღარაფერი სიკეთეა. გაჭირვებისა და უბედურების მეტი!.. ეგებ იქ (ქალაქში) მაინც ეშველოს კაცს. იქ მაინც სცდის თავს! თუ დაიღუპება, სულ ერთია, აქაც ხომ მეტი არ მოელი

ქალაქი დაუდგრომელის და შეურიგებელის სონიას სახით, ქალაქი გამქირდავის და დამცინავის პორფირე ბიაშვილის პირით, იმ პორფირეს პირით, „რომელიც სიამოვნებით ხითხითებდა და ხარხარებდა, თითქო თავმომწონე, უფრო ღონიერი ქალაქი დასცინოდა მისუსტებულ სოფელს, თავის გამარჯვებას აქადნიდა და ემუქრებოდა მეტს დაჩაგვრას მასთან ბრძოლაში“, ეს ქალაქი, ვითა ხსნისა და შველის ერთადერთი იმედი, აწ უძლეველად იზიდავდა და იტაცებდა ოტიას. ეს ბრძოლა ქალაქსა და სოფელს შუა, ქალაქსა, რომელიც დღითიდღე იზრდება და სოფელსა, რომლის სახე მარადჟამს იცვლება, რაკი მცხოვრებთა ერთი წყება თანდათან მიუბრუნებს ეს სურათი მშვენივრად აქვს ავტორს დახატული.

„სადაც მეტი ხალხია, იქ მეცადინე კაცისათვის უფრო შემთხვევაც მეტია იშონოს რამე“, ამას ამბობდა ყველა გაკოტრებული „შემოდგომის აზნაური“, ამას ამბობდა სოფრომ ჭინჭარაძე ოტიას სიმამრი, რომელიც უკვე დიდი ხნიდან იყო გახიზნული თამარნაშენიდან. ამასვე ამბობდა მაქსიმე ბიაშვილი, მამა „ადუკანტის“ პორფირესი. ამავე მცნებას და ანდერძს დაადგა ოტია ქამუშაძეც. იგიც სხვა მის „გაქალაქებულ“ მეზობლების გზას გაჰყვა. იმანაც „ჩაიტანა თავისი სახლი და შეემატა მისგვარადვე გამოქცეულ სოფლელებს, რომელთა პატარა სახლების რიცხვი თანდათან მატულობს და სარტყელივით ერტყმება ქალაქ # -ს გარშემო. ესენი ჯერჯერობით არც ქალაქში სწერიან და სოფლურ ჩვეულებაზე მცხოვრებნი უდარაჯებენ დროს, რომელმაც სრულიად უნდა გაქნას იგინი ქალაქელებში და დაგეშოს ახალი ცხოვრებისათვის“.

ოტია კი ისეთი კაცია, რომელიც ვერ დაკმაყოფილდება ვერც „იქ“ – იმ „აღთქმის ქვეყანაში“, იმიტომ, რომ გამდიდრება, გაღატაკება არც „იქ“ მოელის. ერთადერთი მისი წამაქეზებელი იმედი ის არის, რომ „იქნება იქ მაინც ეშველოს“, ცოტა უფრო ნაკლებ გაჭირვებაში იქმნეს.

მისი მომავლის შესახებ ავტორი არავითარ წინასწარმეტყველობას არ კისრულობს, მაგრამ ჰგრძნობთ, რომ სალახანა ბეგლარ ჭინჭარაძისა და პორფირე ბიაშვილის იმედით დარჩენილი

ხალხი ფონს ვერ გავა და დარჩებიან „გაჭირვების“ სამუდამო ყურმოჭრილი თუმც შეიძლება აღშფოთებული, მონა და ტყვე.

თუ „სამანიშვილის დედინაცვალი“ შემოდგომის აზნაურის“ იმედების თანდათანობითი გაცრუების სურათია, ხოლო სოლომან მორბელაძის ოცნების მარტო ერთი, ისიც სასაცილო, ნატამალიდა განხორციელდება – თუ სოლომანს ექვს თუმანში ექვსი მანეთი, ორი აბაზი და ხარის ტყავი მაინც შეხვდება, ხოლო პლატონ სამანიშვილს არცერთი მცირეოდენი სურვილი არ შეუსრულდება, თვით უდიდესიდან დაწყებული „მამამ, რომ ცოლი არ შეირთოს“, თვით უმცირესამდის, დედინაცვალს გოგო“ ეყოლოსო, სამაგიეროდ, ოტია და ეკვირინე ქამუშაძეთა სურვილები, თვით უმცირესნიც აღსრულდებიან, მაგრამ ამგვარ მიღწევას მიზნისა და სურვილისას თანა სდევს ისეთივე მწარე და გულის მომწყვლელი სევდა, როგორც პლატონის იმედების გაქრობას. ოტია სასურველ ცოლს შეირთავს ქველიძეების ჯიბრზედ, მაგრამ ეს შემთხვევა მას გაჭირვებულ ცხოვრებას აგრძნობინებს და ღრმა უკმაყოფილებას ჩაუნერგავს გულში; ოტიას სანატრელი ვაჟი ეყოლება, მაგრამ ოჯახის რიცხვის გამრავლება ერთი-ორად უმწვავეს გაჭირვების დარდებას. ოტია სოფლიდან ქალაქში გაიქცევა, იქნებ იქ მაინც ვიშოვო რამეო; მაგრამ სხვა მათ მსგავსსავით ეს „შოვნა“ მათთვის დიდს არას შეიცავს, მხოლოდ სურათის შეცვლაა და ერთხანს ესეც კი გულს მოაფხანინებს სასოებადაკარგულ კაცს.

და ეს მოთხრობაც „ქამუშაძის გაჭირვებისა“ იმავე ღრმა სევდას სტოვებს თქვენს გულში, როგორც სხვები.

აქ დავუსვამდი წერტილს, რომ არ მიტაცებდეს ერთი მხარე საგნისა. მეცხრამეტე საუკუნის ქართულ ლიტერატურის მკვლევარი გვერდს ვერ აუხვევს ილია ჭავჭავაძის სახელს, რომლის დიდი გავლენა ჩვენს მწერლობაზედ განუსაზღვრელია. ყოველ ჩვენს მწერალზედ ილიას გავლენა ჰქონდა ამა თუ იმ მხრით. ამ მხრივ საინტერესოა დ. კლდიაშვილის ნაწარმოების შედარებაც. დ. კლდიაშვილი პირდაპირი მემკვიდრეა ილია ჭავჭავაძის იმ მხრით, რომ, როგორც ილია ჭავჭავაძე, ისე დ. კლდიაშვილი თავისის სატირის საგნად მიჰმართვენ თავადაზნაურობის წოდებას. თუ ილია ბატონყმობის წესწყობილებაზედ აღზრდილ „ბრწყინვალე ვაჟბატონების“ ცხოვრებას აღგვიწერს, დ. კლდიაშვილი ბატონყმობის მოსპობის შემდეგ დამყარებულ ეკონომიკურ ნიადაგზე გაჩენილ წვრილფეხა „შემოდგომის აზნაურიშვილებს“ აღგვიწერს, მათ ცხოვრების „გაჭირვებას“ გვაჩვენებს, მათი იმედებისა და მისწრაფების სევდიან სურათებს გვიხატავს. თუ დათიკო „გლახის ნაამბობისა“ და მათი ბრწყინვალე ლუარსაბი და დარეჯანი ყოვლის შემძლებნი იყვნენ, რათა მათი ქვენა, პირუტყვული მადა „სმა-ჭამისა“ სავსებით დაეკმაყოფილებინათ, სოლომან მორბელაძე, პლატონ სამანიშვილი და ოტია ქამუშაძე ხომ იმ აზნაურობას ეკუთვნის, რომლის სანატრელი

„ეკალა“ კი გამხდარა. თუ ლუარსაბსა და დარეჯანს ჭერზე ბუზის სათვლელად ეცალათ და დილიდან საღამომდე ამ ფრიად დიდმნიშვნელოვან, მათის ბრწყინვალეობის განვითარების საკადრის ვარჯიშობასა და თავის გართობას ანდომებდნენ მთელ მათ ცხოვრებას, საწყალ პლატონსა და ოტიას გემრიელად ლუკმის შეჭმაც კი არ შეეძლოთ, ისე იყვნენ წელში მუშაობით გაწყვეტილნი. თუ დათიკო თავისის „კნიაზობის“ ვნებათა ღელვის დასაკმაყოფილებლად იყო მარტო მოცლილი, უბედურ ოტია ქამუშაძეს თვით ძირითადი მოთხოვნილება ბიოლოგიურ, ფიზიოლოგიურ და საზოგადოებრივის არსებისა აღკრძალული ჰქონდა და მისი გულის სასიამოვნო ცოლის შერთვაც თავში საცემ უბედურებად გარდაექცა.

სხვადასხვაგვარი თვისება გმირებისა, ის სხვადასხვა პირობა და გარემოება, რომელშიაც იგინი ცხოვრობენ, იწვევს სხვადასხვანაირ განწყობილებას ამა თუ იმ მწერლისას ამ გმირებისადმი. იგინი სხვადასხვა ხერხსაც ხმარობენ თავიანთ საგნების აღწერის დროს. ილია ჭავჭავაძისა და დ. კლდიაშვილის ლიტერატურული იარაღი სატირაა. მაგრამ პირველის სატირა მკაცრია და შეუბრალებელი, ეს ვოლტერის სასტიკი სატირაა, ხოლო კლდიაშვილის სატირა ნაზგრძნობიერია, დიკენსისებური. პირველი კაცის სიბინძურეს გვაზიზღებს, იგი შენდობასა და შებრალებას კაცის დამამცირებლად სთვლის. ილია ჭავჭავაძე ზიზღით ამბობს თათქარიძეების შესახებ: „ნახევარი საუკუნე ამისათვის იცხოვრეს ამ ქვეყანაზედ, რომ ბოლოს მაინც კიდევ „შენდობა“ ითხოვონ და საბოდიშოდ გაიხადონ საქმეო?“ დ. კლდიაშვილი გვაზიზღებს მისგან აღწერილ გმირებს, რამდენადაც ისინი ტალახში სვრიან დიდებულს სახელს ადამიანისას, მაგრამ თანაც გვაბრალებს მათ. ილია ჭავჭავაძე ტიტანია, მას ზედვე ეტყობა იმ დიადის ეპოქის ბეჭედი, რომელშიაც აღიზარდა. ეს იყო ჩვენში ხანა იდეალიზმისა, ხანა გატაცებისა; მაშინდელ მწერლებს ძვალ-რბილში გამჯდარი ჰქონდათ რწმენა კაცის ყოვლის შემძლებლობისა და მისი დიდებულებისა, იგი ღვთის სახედ მიაჩნდათ, ამიტომაც სასტიკად ეკიდებოდნენ მის დანაშაულობას, მისგან ღვთის სახის უარყოფას. დ. კლდიაშვილი ეკუთვნის ეპოქას პესიმიზმისას, როცა საზოგადოების საუკეთესო ნაწილი სევდა ვარამით იყო მოცული. იგი სასოწარკვეთილების ხანაშია დაბადებული და აღზრდილი. მის დროის მწერლებს ის აზრი ჰქონდათ ჩანერგული, რომ ყოველი კაცი პირუტყვია, ულმოხელის გარემოების მონა, საწყალი, უძლური და ბეჩავი ქმნილება, რომელიც ყოველ თავის საზიზღროებით მაინც შესაბრალისია, იმიტომ, რომ მის ცოდვებში დიდი წილი უდევს საზოგადოებასა და ყოველ მის წევრსაცა. ილია ჭავჭავაძე საზოგადოების ბედსა და ილბალს ადამიანისა და მის პირადობის განკარგულებისა და უფლების ქვეშ აყენებს. დ. კლდიაშვილი კაცის ავსა და კარგს საზოგადოებას ან სხვა პირადობისაგან დამოუკიდებელს გარემოებას აბრალებს. ამის შედეგია როგორც მათი სატირის განსხვავება, ისე იმ გრძნობისაც, რომელსაც იწვევენ მათის ნაწერებით.

ჩვენ აღარაფერს ვიტყვით იმის შესახებ, რომ ბ-ნ კლდიაშვილს სამაგალითოდ აქვს შესწავლილი ჩვენის სიღარიბით გათელილის აზნაურების ყოფა-ცხოვრება, საოცარის სინამდვილით გვიხატავს იგი მათ თანდათან გადატანას, გაჭირვებას, გვიხატავს ახალი ცხოვრების დაწყებას, სოფლელების „გაქალაქებას“, რომელიც დღეინდელის ეკონომიკურის წესწყობილების შედეგია. ხოლო ბ-ნი კლდიაშვილი, როდი კმაყოფილდება იმითი, რომ ამ მოვლენის გარეგან მხარეს გვიჩვენებს, იგი ამ ნიადაგზედ აღმოცენილ მისის გმირების სულის ვითარებას გვისურათებს, მათის სევდა-ვარამის მოწმედ გვხდის და ამით მის ნაწარმოებს ეძლევა ისეთი განსაკუთრებული ინტერესი, მიუხედავად მისა, რომ უმნიშვნელო, უბრალო და უშინაარსო ცხოვრებაა ამ მოთხრობებში აღწერილი და, თუ გნებავთ, სწორედ ამიტომაც ბ-ნი კლდიაშვილის ნაწარმოები მეტად საინტერესო და საყურადღებოა. მწერალი გვახედებს უფერულისა და უმნიშვნელო სინამდვილის ძირში და იქ დამალულს ღრმა და მწარე აზრს ცხოვრებისას შეგვამცნებინებს ხოლმე და იმ მრავალგვარ აზრსა და სხვადასხვაგვარ გრძნობას აღვიძრავს, რომლის გამო ზემოთ ვილაპარაკეთ. ამგვარი მანერა მწერლისა მის ნაწერებს სიმბოლურ მნიშვნელობას აძლევს.

დ. კლდიაშვილი პოეტია სოფლის დაცალიერების სევდის აღმწერი, ქალაქის გაბატონების გულგრილად აღმნიშნავი.

დ. კლდიაშვილი პოეტია, წვრილფეხა აზნაურობის დაქვეითებისა და გაკოტრების ნაღვლიანი მემკვიდრე და ამ გახრწნილ ნიადაგზე აღმოცენებულ პირადობის „პორფირე ბიაშვილის“ ნაზი გამკიცხავი.

სევდა და ნაღველი თან ახლავს მის მადლით მოსილს კალამს, როცა სოლომან მორბელაძის, პლატონ სამანიშვილის და ოტია ქამუშაძის „გამაღლებულ“ ცხოვრებასა და გაჭირვებას აღვიწერს, – მაგრამ ვერც კი მოასწრებს წერტილის დასმას, რომ მასში იღვიძებს ფილოსოფოსი და სოციოლოგი და ამ „გმირთა“ ტანჯვა-ვაება სასაცილოდ და შესაბრალისად ეჩვენება. საზოგადოებრივი კანონი თხოულობს ძველ ფორმების შეცვლას, ამ ფორმებთან შესისხლხორცეხულის წოდების მოსპობას და დ. კლდიაშვილი, როგორც სოციოლოგი, ამ კანონიერებას სწირავს მწერლის სიბრალულს და ამ სიბრალულის ნაყოფ „გმირებსაც“.

ხოლო, როგორც ფილოსოფოსს, წარმოიდგენს რა ადამიანთა უსაზღვრო წამებას ცხოვრების უღმრთელ მსვლელობის დროს, სასაცილოდაც აღარა ჰყოფნის ისეთი წვრილმანი უბედურება, როგორც სოლომანის გაცრუებული იმედებია სამაჟანკლოს შესახებ, პლატონის

„ორნაქმარებ“ დედინაცვლის მოპოებაზედ დამყარებულის ოცნების დამსხვრევა და ოტიას „გაჭირვება“ ქალაქელის ქალის შერთვის გამო და ამგვარ დასკვნით დაამთავრებს:

„ეს კაცები... სწორედ შეეცოდებოდნენ ადამიანს, რომ თვით ამბავი სასაცილო არ იყოსო“.